

O'TKIR HOSHIMOV ASARLARIDA URUSHGA BO'LGAN NAFRAT G'OYALARINING AKS ETTIRILISHI

USMONOVA SHARIFA GULAMOVNA

Andijon mashinasozlik instituti

O'zbek tili va adabiyoti kafedrasasi assistenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7364309>

ARTICLE INFO

Received: 16th November 2022

Accepted: 25th November 2022

Online: 26th November 2022

KEY WORDS

Talqin, urush, O'tkir Hoshimov, "Ikki eshik orasi" romani, obraz, fojia, nafrat g'oyalari.

ABSTRACT

Ushbu maqolada O'tkir Hoshimov asarlarida urushga bo'lgan nafrat g'oyalarining aks ettirilishi "Ikki eshik orasi" romanining tahlili misolida o'rganiladi. O'tkir Hoshimov ijodida "Ikki eshik orasi" romani alohida o'rin tutadi. Yozuvchi nafaqat bugungi kunning dolzarb ijtimoiy muammolari, balki abadiy axloqiy muammolar, inson taqdiri, uning qalbi sirlari bilan ham ko'proq shug'ullanadi. U.Hoshimov romanning sarlavhasidan boshlab butun mazmunini urush haqidagi jiddiy falsafiy mazmun bilan yuklashga intilgan.

O'zbekiston xalq yozuvchisi, Respublika Davlat mukofoti laureati O'tkir Hoshimov adabiyotga 60-yillarda kirib kelgan avlod vakillaridan biridir. U ko'plab qiziqarli, o'ziga xos hikoyalar va romanlar muallifidir+. U.Hoshimov iste'dodli publitsist hamdir. Uning zamonamizning dolzarb masalalariga bag'ishlangan maqolalari ijtimoiy-madaniy hayotimizda e'tiborga molik voqea bo'ldi.

O'tkir Hoshimov asarlarida ularni o'ziga maftun etgan va badiiy joziba bag'ishlagan ikki muhim xususiyat bor edi. Ulardan biri yozuvchining badiiy ijodni ibtidoiy targ'ibot quroliga aylantirmasligi, davrning dolzarb vazifalari haqida shior va nidolar aytmasligi edi. Aksincha, u aksariyat asarlarida muhim umuminsoniy muammolarni badiiy yoritishga intiladi. Uning nasrida yo'qolib borayotgan insoniy qadriyatlar yetakchi o'rinni egallaydi. Muallif dolzarb ijtimoiy muammolarni

talqin qilish bilan birga, ko'p hollarda personajlar ichki dunyosida kechayotgan juda nozik psixologik jarayonlarni mahorat bilan, shuningdek O'tkir Hoshimov asarlarida urushga bo'lgan nafrat g'oyalarining aks ettiradi.

O'tkir Hoshimov ijodida "Ikki eshik orasi" romani alohida o'rin tutadi. Yozuvchi nafaqat bugungi kunning dolzarb ijtimoiy muammolari, balki abadiy axloqiy muammolar, inson taqdiri, uning qalbi sirlari bilan ham ko'proq shug'ullanadi. U.Hoshimov romanning sarlavhasidan boshlab butun mazmunini jiddiy falsafiy mazmun bilan yuklashga harakat qilgan. Xususan, uni "Ikki eshik orasi" deb atagan adib insonning tug'ilishdan to o'lingacha o'tgan yo'lini nazarda tutadi. Muallifning g'oyaviy falsafasiga ko'ra, bu yo'l murakkab va ziddiyatli bo'lgani uchun uni muvaffaqiyatli bosib o'tish uchun insondan

katta jasorat, iroda, bilim va qahramonlikni talab qiladi.

Avvalo, bir haqiqatni ta'kidlash lozimki, U.Hoshimov yigirmanchi asr adabiyoti yozuvchisi, ammo u urushdan keyingi avlod vakilidir. Binobarin, U.Hoshimov o'zining asarlarida, asosan, front ortida fidokorona mehnat qilgan insonlar haqida gapiradi. "Ikki eshik orasi" romanida o'z davrining muhim muammolari yoritilgan. Romanning bosh qahramonlari Ikkinchi jahon urushi og'irini o'z yelkasida ko'targan va uni mardonavor g'alaba qozongan insonlardir. Xususan, Orif oqsoqol, Xusan duma, Komil-tabib, Kimsan, "Qora xola", Robiya obrazlarida o'zbek xalqining urush yillaridagi fidoyiliklari badiiy mujassamlashgan. U.Hoshimov urushni o'z ko'zi bilan ko'rmagan bo'lsa-da, adabiy faoliyatining boshida urush yaralari odamlar qalbida hali bitmagan edi. "Ikki eshik orasi" romanining muqaddimasida muallif shunday deydi: "Men ko'p odamlarni ko'rdim - bu kitob qahramonlarini o'zim ham ko'rdim, ular bilan suhbatlashdim. Ba'zilar bilan - o'z ko'zlarim bilan, ba'zilar bilan - ruhlari bilan ...". Muallif bu asarida bir qancha qahramonlar hikoyasini asos qilib olgan holda, yuksak badiiy mahorat bilan o'z xalqining tarixiy taqdirini, insoniy taqdirning teskari burilishlarini ko'rsatgan. Bu asar katta muvaffaqiyat bo'ldi va o'zbek kitobxonlari ongini hayajonga soldi. Yozuvchiga minglab xatlar kelgan. U tomonidan ko'tarilgan muammolar jamoatchilik fikrini uyg'otdi. O'quvchilar Kimsanboyning o'limidan xavotirda edilar, Robiya bilan birga aza tutdilar, Ra'noning xiyonati va qochib ketganidan nafratlandilar, jaji Muzaffarga achinishdi - bularning barchasini xalq boshidan kechirdi.

"Ikki eshik orasi" romanida Muzaffarning onasi - Ra'no erining frontdan qaytishini kutmay, advokat Umar bilan uchrashadi. Bu hikoya ham Muzaffarning taqdiri va hayotida unutilmas izlar qoldiradi. Ishdan ishga aylanib yuradigan bunday epizodlar ularning hissiy ta'sirchanligi va ishontirish qobiliyatiga zarar etkazadi.

G'am insonni bir zumda ulg'aytiradigan buyuk kuchdir. Insonning psixologiyasi shundayki, u boshiga tushgan qayg'uni to'liq anglab etmasa ham, uni qalbi bilan juda nozik his qiladi. Yozuvchi o'z romanlarida ana shu hayot haqiqatini alohida ta'kidlaydi. "Ikki eshik orasi" romani qahramonlaridan biri (Robiya qayg'u chekkan qiz) shunday deydi: "Yig'lagim keldi, yig'ladim. Hatto onam ham sezmadim". Kutilmagan qayg'u, ma'lum bo'lishicha, bir kunda bolani kattalarga aylantiradi.

Ko'rib turganingizdek, yozuvchi bola ruhiyatiga, bosh qahramon misolida, Ikkinchi Jahon Urushining ulkan fojiasiga ta'sir qilganini his qilgan. "Ikki eshik orasi" romani qahramoni Olimjon o'n yashar bola bo'lsa-da, butun yurt boshiga tushgan qayg'uni ichidan his qiladi. U kattalarcha gapiradi va o'ylaydi, dushman ustidan g'alaba qozonishga chin dildan hissa qo'shishni xohlaydi. Romanda shunday bir manzara bor: "Yo'q, sen ket, yaxshi! Men uning gapini to'xtatdim. Ertalab maktabga borishingiz kerak. Bor, portfelingni ol, daftar namlanadi. - Opa! - qattiq yig'lab Olimjon meni quchoqladi. - Men ketmayman! - deb baqirdi u. - Men ketmayman! Menga maktab kerak emas, opa!".

Bir qarashda o'n yoshli bolaning bunday so'zlari maktabga bormaslik uchun qilgan oddiy hazilga o'xshaydi. Qizig'i

shuki, Olimjon o'qishni istamagan bo'lsa, nega O'tkir Hoshimov uni juda iqtidorli bola deb ta'riflaydi? Agar iqtidorli bo'lmasa, nega urushdan keyin institutda o'qib, shahar ijroiya qo'mitasi raisi darajasiga ko'tariladi? Axir u oddiy kolxozchining o'g'li edi-ku! Gap shundaki, Olimjon garchi "URUSH" so'zining asl mohiyatini to'liq anglamagan bo'lsa-da, insonlar boshiga tushgan ulkan qayg'uni qalbining tub-tubida his qildi. Uning maktabda o'qish o'rniga kattalar yonida kolxozda ishlash istagi bolalarcha hazil emas! U faqat vatan uchun nimadir qilish, frontda jang qilganlarga o'z mehnati bilan yordam berish ishtiyoqi bilan yonadi! Bir kuni u Robiyaga: "Opa! Voyaga yetganimdan keyin men ham frontga chiqaman, to'g'rimi? E'tibor bering, aslida u urush nimaligini hali to'liq anglamagan, lekin tezroq ulg'ayib, Vatanni (qishlog'ini Vatan so'zi bilan tushunadi) dushmanidan himoya qilmoqchi. Chunki u Vatan himoyasiga muhtojligini biladi.

Avvalo shuni ta'kidlash kerakki, bolani kattalardek fikrlash tarzida tasvirlash juda qiyin ish, chunki uning o'ta jasorati o'quvchida shubha uyg'otishi mumkin. Bu masalada yozuvchi o'ziga xos yo'l bilan bordi. Olimjon obrazini yaratishda O'tkir Hoshimov buni e'tibordan chetda qoldirmadi. Masalan, uning romanidan ikkita epizodni olaylik: "...yigitlar, qizlar orasidan bir o'g'il chiqib, bu yerga yugurdi. Uni darrov tanidim – Olimjon! Boshiga bo'sh sumka ko'tarib yuguradi. Yugurib kelib, u tezda harakatlanayotgan traktorning kabinasiga o'tirdi va uning yonida o'tirdi va baland ovoz bilan qichqirdi: - Olma xohlaysizmi? Keyin javobni kutmay, shimidagi ikkita olma chiqarib, bittasini menga tortib oldi". Shu zarbning o'zi o'quvchi ko'z o'ngida

faqat bolalarga xos bo'lgan fikrlarning soddaligi, o'tkirligi va musaffoligini mukammal tarzda qayta tiklaydi. Yoki yana bir epizodni olaylik: Kolxoz raisi Umar Zakunchning ko'rsatmasi bilan qishloq bolalari o'rim-yig'imdan keyin qolgan g'allani terib olishga yordam beradi. Rais kolxoz yerlaridan yig'ilgan g'allaning yarmini ularga berishni va'da qiladi, lekin so'zida turadi. Olimjonga yig'gan molining beshdan birini beradi. Bolaning bu nohaqlikka munosabatiga e'tibor bering: "Olimjon ham eshitganidan lol qoldi. - Bu yetarli emas. Yolg'on gapirma! — dedi rais hazillashyapti, deb o'ylab jilmayib. - Menga yarmini bering. Ularning o'zlari aytishdi! – Shu gapni aytib, raisdan ko'zini uzmay, donni yana qopga sola boshladi (Shundan keyin kolxoz raisi ayovsiz kaltaklaydi)". Ko'rib turganingizdek, Olimjonning bolalarcha yuragi raisning bunday pastkashligini qabul qila olmaydi. O'tkir Hoshimov urush davri bolasi obrazini tasvirlab, uning kuchli irodasini badiiy detallarda ochib berar ekan, hayot haqiqatidan uzoqlashmaydi.

Romandagi obrazni inobatga olib, yuqoridagilarni tahlil qilib, quyidagi xulosalar chiqarishimiz mumkin:

– O'tkir Hoshimov bola obrazini yaratar ekan, uning ongida asta-sekin o'zgarishlarni tasvirlaydi.

– U.Hoshimov romanida bola psixologiyasidagi o'zgarishlar evolyutsion xarakter kasb etadi.

– U.Hoshimov o'z qahramoni timsolida qaysidir ma'noda bolalarcha dunyoqarashini saqlab qolgan.

- U kattalar kabi o'ylashni va fikrlashni boshlaydi, u hamma narsaga shubha qiladi. Bu, bir tomondan, muallifga o'z qahramonining harakatlarini boy badiiy ranglarda tasvirlash imkonini bersa,

ikkinchi tomondan, bu o'quvchining qahramon xarakterini noto'g'ri tushunishiga sabab bo'lishi mumkin.

Hammasini sarhisob qilsak, asar qahramoni misolida urush davrining

yorqin, haqqoniy obrazi yaratilgan, deyishimiz mumkin. Tarixning mashaqqatli davridagi barcha sinovlarga matonat bilan bardosh bergan bola qiyofasi mohir qalam bilan tasvirlangan.

References:

1. Achilova E., O'tkir hoshimov asarlarida badiiypsixologizm muammosi. "XALQ TA'LIMI" ilmiy-metodik jurnali. 2021. № 5. www.xtj.urnali.zn.uz.
2. Атоева Г.Г. (2019). Интерпретация образов Уткира Хашимова в романе «Меж двух дверей». International scientific review, (LXII), 60-61.
3. O'zbek adabiyoti tarixi. 4-5 Qism. T. 2014.
4. Normatov U., Boboyev T. Adabiyotshunoslik asoslari. №2. -T., O'zbekiston. 2019.
5. <https://www.ziyouz.uz/ru/literatura/literatura-perioda-nezavisimosti/183-1941-sp-1052676737>
6. Gulamovna, U. S. (2022). Analysis of Utkir Khashimov's "Dard" Story. Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT, 2(3), 8-10.
7. Gulamovna, U. S. (2022). O'TKIR HOSHIMOV ASARLARIDA INSONIY FAZILATLARNING IFODALANISHI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(4), 106-111.
8. ODILOVICH, B. O., ABDUSATTAROVICH, K. B., & GULAMOVNA, U. S. Use of Water Resources to Supply Electricity to Remote Areas. JournalNX, 7(1), 276-279.